

Міністерство науки і освіти України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Спеціалізованій вченій раді Д 35.051.22

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

кандидата економічних наук, доцента Шевчика Богдана Михайловича на дисертаційну роботу Табачука Андрія Ярославовича на тему: «Інституційні засади екологізації економічних систем в умовах посилення глобалізації», яку представлено до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження

Реальність глобалізованого світу висуває перед кожною національною економічною системою необхідність екологічного наративу у структурі інституціональної системи. Не становить винятку і Україна. Екологічна складова економічної системи набуває щораз вагомішого значення, оскільки збереження репродуктивного потенціалу природи є умовою життя нащадків. Антропогенний тиск на довкілля набув ознак катастрофи. За останні десятиліття активізувалася екозбережувальна діяльність на рівні створення міжнародних інституцій, які б реалізовували на практиці екологічні принципи відновлення біосфери у межах програм: «зеленої економіки», «синьої економіки», сталого розвитку, фізичної економіки і фізичної економії тощо.

Обрана дисертантом тема роботи є вкрай актуальною, проведене Табачуком А.Я. дослідження – своєчасним, адже процеси глобалізації часто становлять серйозний виклик локальним екосистемам.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри економічної теорії економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, а також до науково-дослідної теми «Ринкові та інституційні механізми розвитку господарської системи України», затвердженої Міністерством освіти і науки України (номер державної реєстрації 0114U000872) та кафедри економічної теорії факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка і виконане відповідно до науково-дослідної теми «Проблеми соціально-економічного розвитку України в умовах євроінтеграції», затвердженої

Міністерством освіти і науки України (номер державної реєстрації 0117U000896).

У роботі коректно визначено мету і завдання дослідження, відповідно до яких дисертант здійснив аналіз змісту і форм екологізації розвинутих економічних систем та обґрунтував інституційні механізми екологізації економічної системи України. дисертант поставив і розв'язав низку завдань, зокрема:

- проаналізував еволюцію поглядів на економічні системи у світовій економічній науці;
- обґрунтував інструментарій дослідження сучасних економічних систем;
- з'ясував суть інституційного підходу до дослідження процесів екологізації економічних систем в умовах глобалізації;
- дослідив суть екологізації економічних систем як об'єктивного процесу їхніх докорінних змін в умовах посилення глобалізаційних процесів;
- проаналізував стан і соціально-економічні наслідки екологізації економічних систем;
- виявив вплив глобалізації на екологізацію економічних систем;
- окреслив можливості удосконалення інституційних механізмів для прискорення екологізації розвинутих та неусталених економічних систем в умовах глобалізації;
- запропонував напрями трансформації економічної системи України у контексті посилення її екологізації.

2. Наукова новизна одержаних результатів

Представлена до захисту дисертаційна робота має неабияку наукову цінність та новизну, оскільки обґрунтовує важливе наукове завдання – інституціональні засади екологізації сучасних економічних систем в умовах глобальних викликів. Дисертант розв'язує його шляхом теоретичних та методологічних підходів, наукова новизна яких полягає в тому, що вперше обґрунтовано інституційні засади екологізації сучасних економічних систем в

умовах посилення глобалізаційних процесів, суть котрих полягає у регулятивній ролі держави та міжнародних організацій щодо охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної рівноваги, турботи про майбутні покоління на основі безперервного пропагування і утвердження прогресивних екологічних цінностей, формування належної екологічної свідомості та екологічної культури.

Було удосконалено і набули подальшого розвитку:

– інструментарій порівняльного аналізу сучасних економічних систем в умовах посилення їх екологізації та глобалізації. В ході дослідження доведено, що формування інструментарію повинно здійснюватись на основі міждисциплінарного підходу задля якомога повнішого розкриття всієї палітри суспільного буття;

– підходи до обґрунтування значущості теорії інформаційного (постіндустріального) суспільства в процесі дослідження сучасних економічних систем, згідно з якими вона вважається глобальною методологічною парадигмою на початку третього тисячоліття. Доведено, що подальші дослідження спрямовані на виявлення теоретико-методологічних засад порівняння сучасних економічних систем в умовах посилення глобалізаційних процесів доцільно здійснювати крізь призму теорії постіндустріального суспільства, де ключову роль відведено інформації та знанням як необмеженим чинникам розвитку економічних систем;

– наявну концепцію Екологічної Конституції Землі, зокрема, модель структури органів ООН, покликаних сприяти реалізації положень ЕКЗ. З метою інституційного забезпечення Екологічної Конституції Землі пропонуємо сформувати наступну систему органів контролю за дотриманням задекларованих у ЕКЗ норм економічної діяльності національних і міжнародних виробничих структур: Раду з екологічної безпеки та сталого розвитку, Міжнародну організацію з питань екології та сталого розвитку, Міжнародний екологічний фонд, Міжнародний екологічний трибунал.

– дослідження економічних систем крізь призму екологічного імперативу в умовах посилення глобалізаційних процесів;

– теоретико-методологічні підходи до типізації сучасних економічних систем в умовах їх екологізації, глобалізації та формування знаннєвого суспільства, суть якого полягає у здійсненні типологізації економічних систем з урахуванням не лише економічних критеріїв, а й параметрів усіх сфер буття суспільства для побудови економіки ноосферного зразка та формування знаннєвого суспільства.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень базується на логіці дослідження та використанні системно-синергетичного підходу до аналізу і вирішення сформульованих у дисертації завдань.

Перший розділ дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні передумови дослідження сучасних економічних систем» включає три параграфи. У § 1.1. «Еволюція поглядів на економічні системи у світовій економічній науці» дисертант доводить, що сучасні концепції постіндустріалізму є синтезом ідей історичної школи політекономії соціального напрямку в економічній теорії, ідей та підходів еволюційної економічної теорії, інституціоналізму та ін. У § 1.2. «Інструментарій дослідження сучасних економічних систем» дисертант застосовує комплексний системний підхід до розуміння економічних систем як поліелементних утворень, що визначають структуру суспільного ладу і є тією теоретико-методологічною основою, котра дає змогу повністю розкрити суть сучасних економічних систем, провести їх порівняльний аналіз в умовах посилення глобалізаційних процесів і екологізації економіки та виявити тенденції їх розвитку у XXI столітті. Дисертант дає власне авторське визначення поняттю «система», включаючи не лише структурні, а системо утворювальні зв'язки цілого як нової якості. У § 1.3. дисертант визначає суть поняття «інституційний підхід до дослідження процесів екологізації економічних систем в умовах глобалізації», котре, полягає у регулятивній ролі держави та міжнародних організацій щодо охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення

екологічної рівноваги, турботи про майбутні покоління на основі безперервного пропагування і утвердження прогресивних екологічних цінностей, формування належної екологічної свідомості та екологічної культури.

Другий розділ «Екологізація економічних систем як пріоритетна домінанта їх трансформації на зламі тисячоліть» теж включає три параграфи. У § 2.1. «Екологізація економічних систем як об'єктивний процес їхніх докорінних змін в умовах посилення глобалізаційних процесів» дисертант акцентує увагу на наявності глибоких суперечностей між традиційною ринковою економікою та екологічними вимогами. Ним висловлено переконання, що побудована на постіндустріальній парадигмі економічна теорія стає теоретико-методологічною основою формування екологічної економіки як галузі знань, котра слугує відображенням екологічного імперативу в економічній теорії. Дисертант пропонує власне трактування поняття «екологізація економічних систем», під яким розуміє підвищення рівня екологічної ефективності економічних систем у процесі їх трансформації через становлення сучасної екологічної та економічної культури, усвідомлення екологічної відповідальності кожного члена суспільства, формування та утвердження сучасних екологічних цінностей, створення відповідної нормативно-правової та інституційної бази задля досягнення паритету відносин у тріаді людина-господарство-природа в умовах обмеженості природних ресурсів та загострення глобальних екологічних проблем. У § 2.2. «Стан і соціально-економічні наслідки екологізації економічних систем» проаналізовано досвід екологізації розвинутих та неусталених економічних систем, який демонструє позитивні зрушення у напрямку зменшення екодеструктивного впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище. Зменшення екодеструктивного впливу на природу дисертант трактує одним із чинників позитивних соціальних змін у суспільстві. У § 2.3. «Вплив глобалізації на екологізацію економічних систем» дисертант стверджує, що сучасна неоліберальна глобалізація є досить суперечливим явищем, котрому притаманні як позитивні, так і негативні сторони. Позитивна сторона глобалізації, на його думку, виявляється у перспективах, котрі вона відкриває

для людства, зокрема можливості для розвитку суспільства, засновані на розповсюдженні та освоєнні знань, технологій, інформації; використання переваг міжнародного поділу праці та виробничої кооперації тощо; з іншого боку, глобалізація сприяє зростанню навантаження на навколишнє природне середовище.

Третій розділ «Перспективи екологізації економічних систем в умовах посилення глобалізаційних процесів» структуровано у два параграфи. У § 3.1. «Удосконалення інституційних механізмів для прискорення екологізації розвинутих економічних систем в умовах глобалізації» обґрунтовано необхідність створення глобального еколого-правового акту – Екологічної Конституції Землі, завданням якого стало б визначення обов'язкових норм поведінки у стосунках між суспільством та природою в усіх країнах світу. Запропоновано сформувати низку органів контролю за дотриманням задекларованих у ній норм економічної діяльності національних та міжнародних виробничих структур, а саме: Раду з екологічної безпеки та сталого розвитку, Міжнародну організацію з питань екології, Міжнародний екологічний фонд, Комітет з відстеження екологічних правопорушень, Міжнародний екологічний трибунал, Комітет зі сприяння сталому розвитку. Автор пропонує власне визначення поняття «національна економіка», під якою розуміє відносно автономну економічну систему суверенної держави, котра забезпечує задоволення інтересів та потреб своїх громадян, створює передумови для розвитку економічної системи та її інтеграції у світовий економічний простір з умовою зміцнення економічної безпеки держави. У § 3.2. «Напрями трансформації економічної системи України у контексті посилення її екологізації» дисертант зауважує, що серед вітчизняних науковців нема єдності у виборі найбільш прийнятної та ефективної стратегічної моделі для України на початку XXI ст. Одні відстоюють переконання щодо необхідності орієнтації на французьку економічну модель, інші – шведську чи німецьку. Дисертант переконаний в тому, що інтегральна модель соціально-економічного ладу України повинна увібрати в себе усе розмаїття сучасного цивілізаційного процесу і, одночасно, опиратись на власну господарську структуру, економічну

та екологічну культуру, її порівняльні і конкурентні переваги, враховуючи при цьому національні історичні, економічні, соціальні особливості та об'єктивну необхідність переходу на ноосферні принципи господарювання.

4. Повнота викладу основних результатів в опублікованих працях

Основні результати дослідження Табачука А.Я. викладені у 12 наукових працях, загальним обсягом 4,9 друк. арк., з яких авторові належить 4,8 друк. арк., у тому числі 6 у наукових фахових виданнях, з них 1 у співавторстві, 1 у зарубіжному виданні, 6 публікацій за результатами участі у міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, у якій висвітлені теоретико-методологічні підходи, що належать особисто автору. У дослідженні містяться ті положення, висновки і пропозиції, які сформулював особисто здобувач наукового ступеня. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у роботі використані лише ті ідеї, які є результатом особистих досліджень здобувача.

Науково-практичні результати роботи були оприлюднені автором на звітних науково-практичних конференціях викладачів та аспірантів економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, I Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Управління інноваційними процесами в економічній системі України» (Львів, 2014), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Філософсько-психологічні аспекти духовності: соціально-економічні трансформації та відродження національної гідності» (Львів, 2015), XXIII Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Актуальні проблеми функціонування господарської системи України» (Львів, 2016), III Міжнародній науковій інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Стратегічні орієнтири розвитку економіки України» (Львів, 2017), XXIV Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Актуальні проблеми функціонування господарської системи України» (Львів, 2017), Міжнародній науково-

практичній конференції «Аналіз сучасних підходів до ефективного використання потенціалу економіки країни» (Дніпро, 2017).

Наукові положення дисертаційної роботи викладені в обсязі, достатньому для повного і глибокого ознайомлення з ними. Опубліковані наукові праці й автореферат відображають основний зміст дисертаційної роботи.

5. Теоретична цінність і практичне значення наукових результатів

Теоретична значимість дослідження полягає у поглибленні наукового аналізу розвитку інституціональної системи екологізації економічних систем в умовах глобальних викликів. Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що отримані теоретичні положення та методологічні підходи дисертаційного дослідження можна використовувати у навчальному процесі, зокрема при написанні підручників, розробленні спецкурсів з економічної теорії, економічної політики, а також можуть бути враховані та використані вищими органами державної влади у процесі державного будівництва і формування національної економічної системи України для обґрунтування оптимальної стратегічної економічної моделі України та вибору вектора трансформації її економічної системи у XXI ст. Основні положення та результати дисертації використовують у навчальному процесі на факультеті управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка для розроблення методичного забезпечення та під час викладання курсів «Мікроекономіка» та «Макроекономіка» (довідка №2320-4 від 01.07.2019 р.).

6. Дискусійні положення щодо змісту дисертації

Поряд із позитивною оцінкою дисертаційної роботи слід відзначити наявність певних дискусійних положень, серед яких найбільш разючою є неврахування дисертантом еколого-економічної парадигми української школи фізичної економії С. Подолинського - В. Вернадського - М. Руденка, теоретичні положення якої мають підлягати популяризації та інституціональній розробці праксеологічних впроваджень передусім в Українській державі.

